

MÜNDƏRİCAT

Ön söz.....	11
Giriş	17

BİRİNCİ FƏSİL

İSLAMDA ÖLÜM GERÇƏYİ

Ölüm sonsuzluğa ilk addım.....	23
Gələr bir-bir, gedər bir-bir, qalar ancaq "Bir"!.....	24
Ölüm yenidən doğulmaqdır.....	24
Ölüm ruhun bədəndən ayrılması və Allaha yönəlməsidir	24
Ölüm qürbət və Vətən həsrətinin sona çatmasıdır.....	25

İKİNCİ FƏSİL

ÖLÜM VƏ XATIRLATDIQLARI

"Öldü", yoxsa "vəfat" etdi?	29
Gəmini təzələ!	30
Dünya bir saat, eylə onu ibadət!.....	30
Həyat əzan-iqamə ilə namaz arası qədərdir	31
Əlvida təbəssümü	31
Ömrüm və gəncliyim hədərlub getdi!.....	33
İnsan bir yolçudur.....	34
Dirildən və öldürən Odur!	35
Hər ölümün ardınca diriliş gəlir	35

Doğulan hər bir canlı ölümə məhkumdur	36
Ey insan! Hara getdiyini bilirsən?!	37
Allah vardır, yaşadır, öldürür və dirildir	37
Ağzından yel alsın!	38
Məzarın üzünə mərd-mərdanə bax. Ölümü gülər üzlə qarşıla!....	39
Ölüm istəmək	40
Ölüm arzulamağa ehtiyac yoxdur!	42
Ölüm harada olacaq?	43
Ölən insanla o biri aləmə salam göndərmək!	43
Sadəcə can verənlərə təlqin edilir?	44
Hər kəsin qiyaməti ölümü ilə başlayır	44
Həyat mənasını ölümlə tapır	45
İlk ölüm və ölümün aqibəti	45
Ölümdən nə qorxursan? Qorxma, əbədi varsan.	46
Əcəl: bütün varlıqların alın yazısı.....	48
Bəzi vəlilər vəfat vaxtlarını bilirlər?	51
Kim Allaha qovuşmaq istərsə.....	51
Ölüm fitnəsi və dua	52
İnsanlar yuxudadır, ölümlə oyanırlar.....	52
Ölmədən əvvəl ölmək	53
Ölüm bir vaiz – nəsihətçi kimi kifayət edər!	55
Ölüm var, ölüm!	55

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

ÖLÜM YATAĞINDA OLAN İNSANLA BAĞLI VƏZİFƏLƏR

1. Xəstəlik və müalicə	61
2. Dua və Quran oxumaqla müalicə	62
3. Xəstə ziyarəti	63
4. Can verən insanı üzü qibləyə çevirmək.....	65
5. Təlqin	66
6. "Yasin" surəsini oxumaq	68

DÖRDÜNCÜ FƏSİL

MÜSƏLMANIN VƏFAT ETMİŞ DİN QARDAŞI İLƏ ƏLAQƏDAR VƏZİFƏLƏRİ

Müsəlmanın vəfat etmiş din qardaşı ilə əlaqədar vəzifələri	71
1. Dəfndə iştirak	72
2. Vəfatın bildirilməsi	72
3. İstirca	73
4. Hüzün var, saç-baş yolmaq deyil	73
5. Cənazəni yumaq	75
6. Cənazəni kəfənləmək	75
7. Mərhumun borclarını qaytarmaq	75
8. Cənazə namazı	77
a) Cənazə namazının hökmü	77
b) Cənazə namazı necə qılınır?	77
c) Cənazə namazının vaxtı	78
9. Təzkiyə, şahidlik və ölünün arxasınca danışmaq	78
10. Cənazənin yola salınması	81
11. Cənazənin dəfni	82
12. Qəbrin hazırlanması	83
13. Dəfndən sonra dua etmək, Quran oxumaq	83
14. Yas saxlamaq	85
15. Başsağlığı	85
16. Mərhumun vəsiyyətinin yerinə yetirilməsi	86
17. Mərhumun ailəsinə ziyafət vermək	87

BEŞİNCİ FƏSİL

MƏRHUMLAR ÜÇÜN FAYDALI OLAN ƏMƏL VƏ DAVRANIŞLAR

Mərhumlar üçün faydalı olan əməl və davranışlar	91
1. Qəbir ziyarəti	91
a. Qəbir ziyarətinin hökmü	91
b. Qəbir ziyarətinin ədəbi	93
c. Xüsusi ziyarət günləri var?	95
d. Məzarlıq və türbə ziyarəti	95
e. Qəbir ziyarətinin faydaları	96
ə. Dua və təvəssül	96
2. Vəfat edənlər üçün edilən ibadət və xeyirxah işlər, dualar	98

a. Özlərinin əməlləri	99
b. Mərhumun adına edilənlər	100
c. Vəfat edənin borcunun ödənilməsi	101
ç. Sədəqə	102
d. Quran oxumaq	104
3. Bəzi ibadət və anlayışlar	105
a) Qəbirdə təlqin	105
b) Qəbiristanlıqda namaz, məscid, şam yandırmaq və qurban	105
c) Pulla Quran oxumaq və oxutmaq	105
ç) İsqat	106
d) Müəyyən gün və gecələr	106
e) Mövlud	106

ALTINCI FƏSİL

ÖLÜM VƏ SONRASINI XATIRLAMAQ

1. Ölümü çox xatırlamaq lazımdır	111
2. İnsan ölümü niyə unudur?	111
3. Heç ölməyəcəkmış kimi yaşamaq ölümü unutturur	112
4. Əbədi səadətın qapısı ölümə açılır	113
5. Rabiteyi-mövt	114
6. Zövq və ləzzətləri yerlə-yeksan edir!	115
7. Ölümü xatırlamaq üçün ən təsirli yol	117
8. Ölümə və axirətə hazırlıq	118

YEDDİNCİ FƏSİL

ÖLÜM ANI

1. Ölüm mələyinin gəlişi və ölüm anı	125
2. Əzrailin surəti niyə hər kəsə eyni görünür?	127
3. Əzrailə etiraz etməməli, onu sevməliyik	128
4. Ölüm anında Allaha hüsnü-zənn hissi bəsləmək	129
5. Ölüm anında iman təlqini	131
6. Səkarati-mövt	131
7. Ölüm iztirabı	135
8. Peyğəmbərlərin seçimi	137

9. Peyğəmbərlərin (ə.s.) səkəratı-mövtü.....	138
10. Qəfil ölüm	138
11. Əncam və aqibət çox əhəmiyyətlidir	140
12. Bir müjdənin digər üzü.....	141
13. İnsanın imansız ölməsinə səbəb olan hallar	142
14. "İnnəl-əmrə ciddun"	143
15. İmanlı ölməyin əlamətləri	145
16. Səadət əhlinin bəzi xüsusiyyətləri	146

SƏKKİZİNCİ FƏSİL

QƏBİR VƏ QƏBİR HƏYATI

1. Qəbir və məzar.....	149
2. Məzarlıqlar	151
3. Torpaq və insan	153
4. Ölüm insana ehtiram göstərməyə mane olmur	153
5. Məzar: axirətin ilk mənzili	154
6. Bərzəx və bərzəxdə zaman	156
7. Qəbir sorğu-sualı.....	158
8. Qəbir əzabı.....	158
9. Qəbir neməti.....	160
10. Qəbirdəki vəziyyət haqda ümumi məlumatlar	160
11. Qəbir əzabı ruha verilir, yoxsa bədənə?	164
12. Qəbir əzabı günahlara kəffarə ola bilər	165
13. Kimlər qəbir sorğu-sualı görməyəcək?	166
14. Qəbir əzabının səbəbləri.....	166
15. Qəbrin fitnə və əzabından qorunanlar	169
a. Mürabitlər	169
b. Şəhidlər	171
c. Cümə günü vəfat edənlər	171
ç. Qarın ağrısından ölənlər	172
d. "Mülk" surəsini oxumaq.....	173
f. Dua etmək	173
16. Qəbir əzabını heyvanlar eşidirmi?.....	173
17. Münkər-Nəkir	174

DOQQUZUNCU FƏSİL
BÖYÜK İNSANLARIN İBRƏT DOLU SON ANLARI

Ömər b. Əbdüləziz və ölüm	181
Sabir b. Əsləm əl-Bünani	183
Malik b. Dinar.....	183
Malik b. Ənəs.....	184
Əbu Bəkir b. Ayyaş	184
Məruf əl-Kərhi	184
Əbu Nüvas	184
İbrahim b. Xani	185
Cüneyd b. Məhəmməd.....	185
Əhməd b. Xidraveyh əl-Bəlxı.....	186
Xeyrun-Nəssac	186
İbrahim Həvvas.....	187
Yusif b. Hüseyin ər-Razi	187
Əbu Bəkir Şibli	187
Əbdüsaməd əz-Zahid	188
Əbu Hakim əl-Xəbri.....	188
Əbu Həmid əl-Qəzalı	188
Əbu Bəkir b. Həbib.....	188
Əbül-Vaxt (Əbdüləvvəl)	189